

Mitt Lyriska Husapotek – Anders Österling

Ett perspektiv från A till Ö

Skalden Anders Österling (1884–1981) uttryckte sig bättre än någon annan författare jag mötte under ett långt radio-liv. Jag frågade honom en gång, då han var strax under 90 år, hur det kom sig att han kunde arbeta och leva högt upp i åren utan krämpor och med så gott humör? Han stannade upp och såg på mig med sina klara, blå ögon och svarade: »Jo, vad det gäller, förstår du, det är att dö ung så sent som möjligt.«

Vi promenerade längs ett stycke av golfbanan i Falsterbo, där han under många år bodde på somrarna. Jag ställde frågor – åh, alla vi frågvisa journalister, men det är vårt levebröd att fråga, vi skulle annars svälta med våra läsare, och ju dummare frågor desto bättre svar får man: »Har du inte blivit frestad att spela golf med golfbanan alldeles utanför trädgårdshäcken?«

Han svarade utan betänktid att det hade han aldrig gjort, men han ägnade sig åt att en gång om året få en boll att falla ner i arton hål. Han syftade på att han som ständigt sekreterare i Svenska Akademien (invalid redan 1919) skulle se till att de arton ledamöterna en gång om året blev överens om en och samma Nobelpristagare i litteratur.

En skolkamrat till mig vid gamla Nya Elementarskolan i Stockholm, bokhandlare Gunnar Johanson-Thor, har berättat att han och Österling en gång besökte slottet Trolleholm. Den då 30-åriga greven Gustaf Trolle-Bonde guidade honom och den snart 90-åriga gästen genom slottets många sevärheter. Det blev minst en timme i det unika biblioteket, där landets största privatägda samling böcker finns. När det blev dags för avsked och Österling fick hjälp med ytterrocken i tamburen, sa han: »Tack snälla greven, det var en upplevelse och någonting att minnas när man blir gammal.«

Han överlevde sina vänner och sin hustru Greta med sjuutton år, »den förtjusande dam som inom kort blev min hustru«, skrev han lakoniskt i sina memoarer »Minnets vägar« (1967) om deras förening. De gifte sig 1916 efter hennes skilsmässa från en annan skald, Verner von Heidenstam, som hon på goda grunder misstänkte för otrohet.

Ända till sin död den 13 december 1981 vid 97 år kunde han skriva dikt

som starkt berör en läsare. I oktober hade han skrivit dessa rader som stod i dödsannonsen:

*Långlivad ålderdom,
vad är den värd som gäva?
När hjärnan trött och tom
blott längtar att få sova.
Livsdyrkaren blir dödens vän
och lyssnar tyst till hjärtats slag,
men känner aldrig mer igen
sig själv, sitt rätta jag.
Och själen får sitt otium
först bortom tid och rum.
Ack, årens bleka solnedgång,
är den väl värd en sång?*

Det är denna uppriktighet som är fri från lyriska fraser, kalla det för klar-synthet, som sedan seklet var ungt präglade hans dikter och artiklar. Han vände sig tidigt mot de symboliska och dekadenta utsvävningarna i samtidens poesi. Besked ger hans essä »Anmärkingar till dagens lyrik« där han lovdar de enkla och vardagliga motiven i livet. Han skulle komma att följa den linjen resten av sitt liv. Essän står tryckt i boken »Människor och landskap« (1910): »En fri genius skyggar icke för de torftigaste objekt, tvärtom känner han ofta en hemlig dragningskraft till det glanslösa, undanskymda och försmådda, till livets allra fattigaste stilleben. – Kravet på mera eller mindre luxuöst inrett själsliv går obetingat före sanningskravet, och jag vet icke vilka som äro värst, dessa häglösa cymbalister eller det Dalanationella handklaversfolket. Tillbaka till edra klädloger, I lyriska aktörer och intetsägare!«

Anders Österling var kanske inte så mycket läst och uppskattad under de sista fyrtio åren av sitt liv. Ändå tycker jag nu med facit av författarskapet att han gestaltar en modern människas situation mera livskraftigt och raffinerat än det mesta av den modernistiska efterklangspoesin som kommer ut idag »av aldrig så storstadsmässigt svartklädda unga svenska poeter«, för att citera en yngre kritiker än jag, Johan Lundberg i Svenska Dagbladets serie om bortglömda författare, publicerad under sommaren 1996.

Men inte är Anders Österling bortglömd! Ulf Linde och han gav tillsammans ut ett urval som heter »Hundra

dikter« samma år han dog (Bonniers 1981) och där skriver Linde ett skarp-sinnigt förord till dikterna som blev, säger skalden i en not, »ett försök till omprövning av materialet som sträcker sig från 1903 till 1978, en ovanligt lång produktionstid«.

Linde säger i förordet att ju mer han läst Österlings dikter »desto mer beundransvärd har han tyckts mig; för mig har han kommit att framstå som en av de verkligt stora svenska diktarna, oförklarligt förbisedd – om än ofta högaktningsfullt – under det senaste halvsekle. Hans poesi tål att läsas länge än också av generationer utan egna minnen av en idyll som har täckts av asfalt. Kring varje intimt beskrivet ting, varje redovisad förnimmelse välver sig en måttlöshet som överskrider allt vad den mänskliga tanken omfattar«.

Det som framför allt har intresserat mig hos Österling är hur han i sina vardagsmotiv lyfter fram en förundran över hur rika värden de enklaste saker och förhållanden har. »Han vill göra det oerhörda hanterligt«, skrev Per Wästberg, »förtätade existentiella tillstånd är vad Anders Österling söker fänga i bundna rytmska strofer, där rimmen ofta är nyckelord.« Hans livssyn är egentligen mörk och har stråk av både leda och oro. Men det är »en skapande oro«, framhåller Johannes Edfelt i en uppsats om honom. Han vill besvärja sin ångest och söka en försoning. I dikten »Lantlig kyrkogård« från 1917 ser han kontrasterna som är livets grundämnen:

*Se – blott en kalkmur skiljer från
varandra
en by för livet och en by för döden,
och vad den ena dock är lik den
andra
med sol och lummighet och mänsko-
öden!
Den enas gröngräs är den andras
svepning,
och i min dröm förenas detta grann-
skap
och blir en släktidyll, en livsupp-
reppning
av samma människor i samma land-
skap.
Byns barnaröster äro eftermälen,
som klinga trösterikt bland korsens
skogar,
och död är liv, så länge bygdesjälen*

Anders Österling blev medlem i Svenska Akademien 1919, och var dess ständige sekreterare mellan åren 1941 och 1964. På bilden meddelar han att 1953 års Nobelpristagare i litteratur blev Winston Churchill.

går lugnt i arv med sädesfält och plogar.

Det ser inte längre så ut idag – ingen bygdesjäl går numera lugnt i arv med sädesfält och plogar när enskilda jordbruk överallt i Sverige avvecklas för att uppgå i större egendomar. Men en stor del av Österlings bygdedikter har ett tidlöst innehåll, där det är lätt för dagens människor att känna igen sig.

Det stora retoriska diktnumret i hans landskapspoesi som handlar om vår historia, som så mycket annat han skrivit, är dikten »Ales stenar« som är ett berömt turistmål varje vår och sommar. Den gamla skeppssättningen ligger så svindlande vackert på sydkusten vid Käseberga, och dikten slutar: »– och tiden byter hälsningar med rummet / i seglens rörelse och blockens vila, / och marken strör sin blom / kring stentung ålderdom, / och lärkan slår och Skånes somrar ila«.

Han hade säkert anledning att vara nöjd med raden »tiden byter hälsningar

med rummet«, som sammanfattar magin i Österlings poesi och ger metoden som han har i sina beskrivningar av Skåne. Från mitt hems tidiga år minns jag min mors uppskattning av dikten »Hon som skär brödet« ur diktsamlingen »Tonen från havet« 1933. Det är en stor tillgång att ha haft ett hem där bokläsning och citatläsning var lika självklara som att man försökte städa upp efter sig. Mamma kunde dikten utantill:

*När tyst betjänande de sina
hon står vid bordet i en rund
av ögonpar som hungrigt skina,
har hon ibland en prøvostund.
Den trötta styrkan domnar av,
och yrselns mörka forsar spela.
Man orkar ej. Man är en slav.
Man ville helst gå från det hela.
Men då hon skär sitt stora bröd,
hon pressar det av gammal vana
rakt mot sitt bröst – och låter ana,
att hjärtat är ett heligt stöd.*

Jag förstod då och förstår idag mors

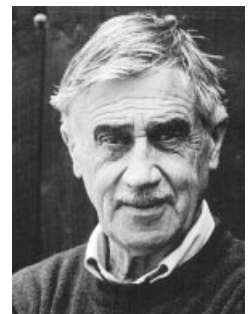
uppskattning av dikten som talade om kvinnans viktiga roll i hemmet. Idag har ordet »betjänande« en dålig klang. Men varför måste man se det så? Är det skamligt att göra varandra tjänster om de fördelas inom familjen? Om feministiskt tänkande idag tar illa upp av den dikten, vill man då byta ut ordet »hjärtat« i den sista raden mot ordet »facket« – att »facket« är ett heligt stöd? Jag tror det inte! Poesi blir en bra utgångspunkt för diskussion.

Tre år innan Anders Österling dog kom diktsamlingen »Ögonblick« där han prisar livet och att han får vara kvar i det: »Därför fredar han sitt hjärta, nöjd i dag att bara leva«. Den 94-årige poeten har tills nyligen gjort långa resor ut i världen, och han följer händelserna i »dumburken« som man trendigt och nedlåtande sa om TV på den tiden.

*Jag såg mig om i skilda länder
och nu i TV:s bilderbok
jag ser i världen allt som händer
och hur det mesta går på tok:
Vid horisont! Men ont om lycka
och föga hopp om bättre liv.
Den enda trösten är naiv,
ty många måste ändå tycka,
att hans behov av aktuellt
blir på minuten tillfredsställt.*

Det är åttio års perspektiv skalden har för sina studier av vår värld som den skildras i bilder, från de egna tidiga dikterna med lantlivets motiv i centrum till vår sena mediavärld. Min glädje över läsningen av hans många böcker inrymmer hans oerhörda insats som översättare. Hans tolkningar av utländsk poesi har blivit klassiska. Förmågan att uttrycka sin egen karaktär i sin poesi och möjligheterna att samtidigt gå in i andra diktares värld är utan motstycke i svensk dikt.

Initialerna i hans namn omfattade hela alfabetet. Han undertecknade sina artiklar A.Ö. under en fantastisk lång kritikerverksamhet. Hans otaliga läsare under många generationer lät kanske blicken först stanna vid A.Ö. för att sedan med tillförsikt höja blicken och läsa från början till slut hans roande och av gott omdöme präglade kritik.

KRÖNIKÖR: Carl Magnus von Seth